

ПРАДМОВА

Тэматычны слоўнік «Сельская гаспадарка» – гэта працяг серыі слоўнікавых выданняў (апублікавана тры выпускі – Жывёльны свет; Раслінны свет. Мінск, 2001; Чалавек. Мінск, 2006), падрыхтаваных супрацоўнікамі аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі. Новы слоўнік уключае лексіку, звязаную з традыцыйнай гаспадарчай дзейнасцю селяніна, – апрацоўка зямлі, догляд пасаваў, збор і захаванне ўраджаю, назвы прылад працы і асобных падручных сродкаў, з дапамогай якіх ажыццяўляецца той ці іншы этап працы хлебараба, а таксама шматлікія іншыя найменні, што непасрэдна або ўскосна асясамліваюцца з сельскай гаспадаркай. Гэта назвы зямельных надзелаў і іх відаў, назвы палеткаў пасля ўборкі збожжавых зернавых і бабовых культур, ільну, лексічныя абазначальныя сродкі сенажацей, іх відаў і характар працы, выкліканы нарыхтоўкай сена, кармоў наогул і г. д. Асобную частку слоўнікавых матэрыялаў складаюць назвы гаспадарчых пабудоў і іх частак, у якіх апрацоўваліся ці захоўваліся збожжа, лён, сена, саломы. Падаюцца ў слоўніку і назвы асноўных сродкаў перамяшчэння – возы, саней, а таксама найменні зброі, той часткі спадарожнага начыння, без якой сельскагаспадарчая дзейнасць немагчыма. Зразумела, функцыі і выкарыстанне сродкаў перамяшчэння ў сялянскім побыце значна шырэйшыя, чым толькі ўласна гаспадарчыя, але, улічваючы іх асноўнае прызначэнне менавіта для сель-

скагаспадарчай вытворчасці, найменні для абазначэння воза, саней і збруі ўключаны ў гэты слоўнік.

У даведніку адлюстраваны таксама назвы з'яў нежывой прыроды – найменні стану надвор'я, працэсаў, з'яў, абумоўленых ім, інакш кажучы, назвы з метэаралагічнай сферы. Пры ўключэнні апошніх у склад дадзенай лексікаграфічнай працы яе аўтары арыентаваліся на структуру і асаблівасці ўпарадкавання спецыяльнага тома ЛАБНГ «Сельская гаспадарка. Т. 2» (Мінск, 1994). Такім чынам, у структурных адносінах слоўнік «Сельская гаспадарка» аб'ядноўвае ўласна намінацьныя адзінкі, а таксама розныя іншыя абазначальныя сродкі, якія традыцыйна выкарыстоўваліся ў якасці адзінак моўнага забеспячэння сельскага-спадарчай дзейнасці селяніна і дадатковых заняткаў, звязаных з ёй.

У аснову тэматычнай класіфікацыі лексікаграфічнай працы пакладзены пашыраныя народныя ўяўленні аб зямлі і працы хлебароба на зямлі, яе характары і асаблівасцях, аб сродках, з дапамогай якіх такая работа рабілася раней ці ажыццяўляецца зараз, а таксама ўключаны ўсе тыя традыцыйныя паняцці і ўяўленні, што непасрэдна не датычацца сельскагаспадарчага вытворчага цыкла і спадарожных яму заняткаў хлебаробаў, але маюць пэўныя адносіны да сельскай гаспадаркі.

Як і ў папярэдніх выданнях серыі, лексічныя матэрыялы падзяляюцца на асобныя блокі або лексіка-тэматычныя групы слоў. Загалоўным словам у артыкуле выступае адпаведнае па значэнні слова літаратурнай мовы. У асобных выпадках (пры адсутнасці такога слова) у якасці загалоўнага выкарыстоўваецца найбольш пашыранае рэгіянальнае найменне. Слоўнікавыя артыкулы ў тэматычных падборках размешчаны паводле загалоўных слоў у алфавітным парадку. У канцы слоўніка змяшчаецца алфавітны паказальнік адлюстраваных у кнізе слоў, кожнае з іх забяспечваецца нумарам старонкі, адпаведным нумару ў тэкставай частцы.

Аўтарская работа выканана наступным чынам:

1. Назвы сельскагаспадарчых угоддзяў, назвы ворнай і няворнай зямлі – Л. П. Кунцэвіч (артыкулы «Агрэх», «Града» падрыхтаваны сумесна з Н. М. Бунько, артыкулы «Абсерак», «Баразна», «Заварот», «Мяжа», «Скіба» падрыхтаваны Н. М. Бунько).

2. Назвы традыцыйных сельскагаспадарчых прылад працы, іх частак, прыстасаванняў, спадарожнага начыння – В. М. Курцова (артыкул «Сродкі ўмацавання рубля» падрыхтаваны сумесна з А. У. Ксяндзовай, артыкулы «Стажар», «Апоўзіны» падрыхтаваны Т. М. Трухан).

3. «Апрацоўка зямлі, сяўба, догляд пасеваў» – Н. М. Бунько.

4. «Збор і апрацоўка ўраджаю» – Ю. В. Маліцкі.

5. «Сенакос» – Т. М. Трухан (артыкул «Чубарына» падрыхтаваны А. І. Шаблоўскім).

6. «Нарыхтоўка кармоў» – Т. М. Трухан.

7. «Назвы меры вагі, аб'ёму і плошчы» – А. І. Шаблоўскі (артыкул «Пакос» падрыхтаваны сумесна з Т. М. Трухан).

8. «Назвы сельскагаспадарчых і вытворчых пабудоў» – Н. В. Сівіцкая.

9. «Народная астраномія і метэаралогія» – В. Д. Астрэйка.

10. «Назвы воза, саней, іх частак, збруі» — А. У. Ксяндзова.

У сувязі з тым, што слоўнік прызначаны для шырокага кола чытачоў, словы ў слоўнікавых артыкулах згодна з усталяванай для серыі традыцыяй падаюцца ва ўніфікаванай правапісна адаптаванай форме, але так званыя нерэгулярныя фанетычныя асаблівасці мясцовых слоў захоўваюцца. Акрамя таго, у асобных выпадках паралельна з літаратурнай формай абазначальнага сродку падаецца яго фанетычны варыянт (варыянты). Гукавое аблічча лексем адлюстроўваецца пераважна ў словах, якія былі зафіксаваны на тэрыторыі заходнепалескіх гаворак. Пры наяўнасці варыянтаў ужывання аднаго і таго ж слова з прыстаўнымі зычнымі альбо пры наяўнасці граматычных варыянтаў апошнія падаюцца ў дужках: *(в)óтліга, аўся́на(я) салóма*. Такім жа чынам перадаецца і варыянтнае вымаўленне зычнага гука г,

як фрыкатыўнага ці выбухнога (выбухны гук абазначаецца сімвалам г). Указанне на тэрыторыю распаўсюджання мае абагульняльны, арыентацыйны характар. Каля кожнай лексемы змяшчаецца крыніца яе фіксацыі, а таксама агульнапрынятыя граматычныя і стылёвыя паметы пры іх наяўнасці ў лексікаграфічнай крыніцы.

Слоўнік з'яўляецца лексікаграфічным даведнікам па беларускай мясцовай лексіцы, якая звязана з сельскай гаспадаркай у яе шырокім разуменні. Ён будзе карысным і цікавым не толькі для філолагаў, але і гісторыкаў, этнографіаў, краязнаўцаў, – наогул усіх, хто любіць роднае слова, цікавіцца і захапляецца народнай словатворчасцю.

Ад рэдактараў